

VARUSMIES RESERVILÄINEN VETERAANI

Partisaanit ampuivat kolme sotilas- kotisisarta 5.7.1942

Päätyneenäkin kesänä pistäydyn jokavuotiseen tapaani Taivalkoskella kirjailija Kalle Päätalon kotimaisemissa, vaikka koronatilanne esti perinteisen Päätalo-viikon järjestämisen. Jo edellisenä kesänä olin hoksannut että paikka, jossa partisaanit ampuivat kolme sotilaskotisisarta sekä kaksi sotilasta heinäkuussa 1942, oli varsin lähellä Päätalon syntymäselkosia. Tänä vuonna päätin ottaa tarkemmin selvää paikasta.

Reittiä suunnitellessani huomasin, että sattuisin paikalle samalla päivämäärällä tasan 78 vuotta murhatyön jälkeen. Tämä sinetöi käyntipäätöksen. Kelasin Google Street View:lla seututietä numero 843, mutta en löytänyt vahvistusta paikkaoletukselleni. Satelliittinäkömökään ei antanut lopullista varmuutta. Mutta kun tien numero ja summittainen tapahtumapaikka olivat tiedossa, niin onhan kohteen löydyttävä!

Poikkesin Taivalkosken suunnasta Kuusamon puolelle saavuttuani valtatie 5:ltä itään Murtovaaran viitojen mukaan. Viitisen kilometriä Murtovaarasta etelään havaitsin jo kaukaa tien laidassa seisovan ruskean nähtävyysoasteen. Paikka oli löytynyt ja se on kuin onkin nykyään selkeästi viitoitettu!

Paikalla on muistomerkki

Murhapaikalle pystytettiin tuoreltaan valkoinen puuristi, jossa oli Sotilaskotiliiton tunnus ja tapahtuman päivämäärä. Sotilaskotiliitto hankki myöhemmin paikalle muistokiven. Paikka oli liikenteellisesti huono, ja muistokivi siirrettiin 1980-luvulla noin 150 metriä varsinaiselta tapahtumapaikalta pohjoiseen mäenharjan toiselle puolelle, ja muistomerkkin luo raivattiin pienehkö levähdyspaikka.

Seututie on nykyään päällystetty ja hyvässä kunnossa, mutta alkuperäinen tapahtumapaikka oli ylämäen mutkassa paikassa, jossa huonokuntoista ja kapeaa soratietä ajavan kuljettajan oli hiljennettävä vauhtia.

Koruton kivi ja siihen kiinnitetty laatta kertoo tapahtumasta 5.7.1942. Muistopaaden vierellä on myös opastau-

Sotilaskotisisarten muistomerkki kuvattuna 5.7.2020, tasan 78 vuotta tapahtuneen jälkeen (kuva Seppo Simola).

lu, jossa kerrotaan Kuusamon alueella sattuneista partisaanien tuhojoutisista laajemminkin.

Sotilaskotijohtajattarien tarkastusmatka

Sotilaskotiliiton puheenjohtaja Toini Jännes (s. 1884) sekä yhteyssisarena Kiestingin suunnalla toiminut Greta Palojarvi (s. 1898) olivat tarkastusmatkalla Uhtuan ja Kiestingin suunnan sotilaskodeissa. Uhtualla heidän seuraansa liittyi pohjoisen sotilaskotielimen talouspäällikkö Faini Aflecht (s. 1903).

Seurueeseen piti kuulua myös sotilaskotiliiton varapuheenjohtajan Eva Railon, mutta koska hänen poikansa oli juuri saanut loman rintamalta pysyi rouva Railo puheenjohtajana Jännekseltä lupaa jäädä pois matkalta. Lupa helitisi, ja näin partisaaneille jäi yksi uhri vähemmän.

Kaksi autoa korpitiellä

Sotilaskotisisaria kuljetettiin siviilimallisella henkilöautolla, jota ajoi korpraali Toimi Rossinen (s. 1904). Turvamiehenä etupenkillä istui korpraali Veikko Moilanen (s. 1916). Muut neljä suojaosaston sotilasta liikkui avomallisella maastoautolla.

Tarkastusmatka jatkui iltamyöhällä 4. heinäkuuta. Sotilaskotisisarten kahden auton osasto ajoi alkumatkan kymmenen ajoneuvoa käsittäneen ja panssariautoilla varmistetun lomalaishotellin mukana. Suomen puolella lomakuljetus kääntyi toisaalle ja sotilaskotisisaret lähtivät pohjoiseen kohti Lohilahtea, joka sijaitsi noin 20 kilometrin päässä Kiestingistä. Lohilahden sotilaskodissa oli valmisteltu juhla korkea-arvoisten sisarten kunniaksi.

Sisaria kuljettaneen auton sivuikkuna oli rikki, joten suoja-auton soratiestä nostama pöly tunkeutui autoon. Tämän vuoksi puheenjohtaja Jännes ehdotti, että henkilöauto siirtyisi kärkeen. Oltiinhan jo Suomen puolella eikä partisaanivaaraa pidetty erityisen suurena. Autot vaihtoivat paikkaa, ja nyt avonainen maastoauto joutui jättämään etäisyyttä maantiepölyn takia.

Mitä Murtovaaran tiellä tapahtui?

Tapahtumakuvaus vaihtelee hieinan eri lähteissä, eikä yksiselitteistä varmuutta tapahtumien kulusta ole. Aamuaurinko loi jo säteitään korpimaisen ylle lämpimässä keskikesän yössä. Kello oli ilmeisesti noin 03.30 kun pitkän ylämäen jälkeisessä mutkassa tien molemmilta puolilta avattiin tuli. Kiivain tulitus kohdistui ensimmäiseen autoon, ja noin 50 metriä jäljessä ajaneen suoja-auton miehistö onnistui heittäytymään avoautostaan ulos vastaten tuleen.

Alkoi lyhyt mutta kiivas tulitaistelu, jonka aikana partisaaniosastoon verrattuna pieni suojaosasto joutui vetäytymään onnistuen samalla harhautamaan partisaanit, jotka tavoittelivat myös ensi-iskusta selvinneiden henkeä. Tuolloin kaikki ensimmäisessä autossa olleet olivat ilmeisesti jo saaneet surmansa.

Partisaanien irtauduttua suojaosas-

to pääsi tutkimaan tapahtumapaikkaa. Autossa olleet olivat sisar Palojärveä lukuun ottamatta ehtineet ulos ja kaa-tuneet tulituksessa tien viereen. Ennen pakoaan partisaanit olivat ryöstäneet vainajien arvoesineitä ja heittäneet autoon syytysrasian. Menehtynyt sisar Palojärvi oli jäänyt autoon, ja hänen tunnistuksensa varmistettiin tulen vaurioittaman rannekellon kaiveruksesta. Kello oli pysähtynyt ajassa 03.45.

Taluspäällikkö Aflechtilla oli mukana Uhtuan suunnan parin kymmenen sotilaskodin tilitysrahoja yli 260 tuhatta silloista markkaa. Palaneesta autosta löytyi vain viitisen sataa markkaa kolikoina. Setelit olivat joutuneet joko tulen tai partisaanien saaliiksi. Todettuaan, ettei uhrien hyväksi ollut mitään tehtävissä, kaksi suojaosaston miestä lähti etsimään puhelinta ilmoittaakseen tapahtuneesta ja hälyttääkseen takaa-ajo-osaston.

Kenraalin piinallinen odotus

Lohilahdessa sijainnut sotilaskoti Tapparan pesä oli valmisteltu ottamaan vastaan korkea-arvoiset vieraat. Odottajien joukossa olivat muiden muassa armeijakunnan komentaja kenraaliluutnantti Hjalmar Siilasvuo sekä divisioonan komentaja kenraalimajuri Väinö Palojärvi, joka oli autossa matkustaneen sotilaskotisisar Palojärven aviomies.

Korkea-arvoisille sotilaskotisisarille oli rakennettu hirsimaja majoituspaikaksi, ja sotilaat olivat valmistaneet tuohivirsut tuliaislahjaksi. Paikalliset sotilaskotisisaret olivat puolestaan siivonneet, leiponeet ja paistaneet. Aamulla rykmentin komentajan sijainen majuri Ali Koskimaa tuli vielä sotilaskotiin varmistamaan vierailun yksityiskohtia. Neuvottelun päätyttyä odottajat alkoivat jo olla huolissaan vieraiden viipymisestä.

Heinäkuun viidennen päivän käännyttyä jo iltapäivän puolelle viivästyksen karmeaa syy ilmoitettiin odottajille. Adjutantti toi sotilaskotiin kirjeen, jossa oli majuri Koskimaan lyhyt selostus tapahtuneesta. Juhlat peruutettiin, ja varattu tarjoilu jaettiin etulinjan sotilaille.

Sattuma niitti satoaan

Sodassa paljon jää sattuman varaan. Joskus sattuma koituu onneksi, joskus tuhoksi. Sotilaskotiliiton varapuheenjohtaja Eva Railo oli onnekas. Hänen lomalle päässyt poikansa käytännössä pelasti äitinsä hengen, koska äiti perui osallistumisensa tarkastusmatkalle pojan loman takia.

Henkilöautoa kuljettanut korpraali Rossinen olisi taas päässyt lähipäivinä ikäluokkansa perusteella reserviin. Vanhimpia ikäluokkia oli alettu kotiuttaa jo siinä vaiheessa, kun syksyn 1941

Vielä everstin arvossa oleva Väinö Palojärvi jakaa kunniamerkkejä sotilaskotisisarille 28.12.1941 Lohilahden uuden sotilaskodin vihkiäistilaisuudessa. Tähän samaan sotilaskotiin partisaanien uhreiksi joutuneita sisaria odotettiin 5.7.1942(SA-kuva).

hyökkäys hyyti asemasodaksi. Rossinen kuitenkin suostui tekemään ”vielä tämän viimeisen matkan”, josta sitten todellakin tuli hänelle karmealla tavalla viimeinen. Rossisen auto oli alun alkaenkin joutunut tähän ajon vara-autona, koska sotilaskotisisarille varattuun ajoneuvoon oli tullut moottorivika.

Ylläköpaikalla oli ollut edelliseen päivään saakka joukkueen vahvuinen varmistusosasto, koska viikkoa aiemmin partisaanit olivat tuhonneet saksalaisen kolonnan samalla paikalla, ja tie oli nyt suljettu liikenteeltä. Kun partisaaneista ei enää saatu havaintoja, varmistusosasto oli vedetty pois.

Tieto partisaanivaarasta ja tien käyttökiellosta oli kerrottu myös sisarille, mutta nämä vetosivat divisioonan komentajan lupaan sekä suojaosaston tuomaan turvaan. Suorempikin tie määränpäähän olisi ollut, mutta idempänä kulkevana se arveltiin vaarallisemmaksi.

Suojaosaston sotilaat hieman arastelivat korkeita sotilaskotisisaria, eikä etupenkille tahtonut löytyä menijää.

Suojaosaston johtaja, alikersantti Into A. Salmi oli jo itse menossa, mutta korpraali Moilanen sittenkin tarjoutui vapaaehtoiseksi. Se sinetöi hänen kohtalonsa. Salmi nousi maastoautoon muiden turvamiesten kanssa.

Olisivatko sotilaskotisisaret ja heidän autossaan olleet korpraalit voineet pelastua, jos henkilöauton sivuikkuna olisi ollut ehjä ja auto olisi voinut ajaa suunnitellulla paikallaan maastoauton perässä. Jos ja jos... Voimme esittää kysymyksiä, mutta vastauksia emme saa.

Siunaustilaisuus Helsingissä

Hieman myöhemmin paikalle Kuusamon suunnasta sattunut saksalaiskolonna evakuoivat vainajat. Sotilaskotisisaret siunattiin Helsingin Vanhassa kirkossa 10. heinäkuuta arvovaltaisen saattoväen läsnä ollessa. Marsalkka Mannerheim antoi samalla päivämäärällä päiväkäskyn vihollisen tulesa kaatuneiden sisarten muistoksi ja kunniaksi.

Partisaanit polttivat seulaksi ampumansa auton sisätilat ennen vetäytymistään (kuva Kansa Taisteli 3/1959).

Kenraali Palojärven sotavuosien koettelemukset eivät jääneet vaimon traagiseen menetykseen. Saman vuoden lokakuussa Palojärvien vanhin poika, vänrikki Mauri Palojärvi kuoli Lentosotakoulun oppilaana, kun hänen koneensa putosi moottorihäiriön seurauksena. Vielä heinäkuussa Mauri-poika oli kantamassa äitinsä arkkua sukuhautaan.

Seppo Simola

Lähteitä:

Pentti Airio: Sotilaskotityö 100 vuotta 1918-2018

Tuomas Manninen: Greta ammuttiin väijytyksessä (IS teema Naisten sota 2.12.2010)

Into A. Salmi: Partisaanien tihutyö (Kansa taisteli -lehti 3/1959)

Hilkka Salmio: Vihreä sisar korpisodassa 1939-1944

Sotilaskotisisaret siunattiin haudan lepoon Helsingin Vanhassa kirkossa 10.7.1942(SA-kuva).

Harvinaista Suojeluskunta- ja Lotta-aineistoa Haminassa

Wanhan veteraanin teemanäyttelyssä myös hämmästyttävä kokoelma merkkejä.

Haminassa sijaitseva Rauhanturvaamisen ja Veteraanityön Perinneskus Wanha Veteraani on jo ehtinyt tulla kuuluisaksi mielenkiintoisista teemanäyttelyistään. Viime vuonna järjestettiin sekä suomalaisten SS-miesten historiaa että sodan aikaista talkoo- ja varainkeruutoimintaa kuvaavat näyttelyt. Kuluvana vuonna aiheena ovat lottajärjestö sekä suojeluskunnat.

Museon perusnäyttely esittelee suomalaisten toteuttamaa rauhanturva- ja kriisinhallintatyötä aina Suezin kriisistä vuodelta 1956 nykypäivään asti. Näyttely on huolellisesti ja ammattitaitoisesti toteutettu tarkoituksenmukaisiin tiloihin ja se antaa selkeän kuvan rauhanturva-toimintamme historiasta vuosikymmenestä toiseen. Tarina etenee pukujen ja valokuvien avulla, ja esillä on erittäin runsaasti myös rauhanturvaajien merk-

Merisuojeluskuntaupseerin täydellisiä pukuja lienee jäljellä enää yksittäisiä kappaleita. Kuvassa on Hannes Janssonille kuulunut täydellinen pukukokonaisuus.

kejä sekä muita pienesineistöä.

Vuorossa suojeluskuntalaiset ja lotat

Parhailtaan esillä olevassa lotta- ja suojeluskunta-aiheisessa teemanäyttelyssä on mielenkiintoisia ja hyvinkin harvinaisia asukokonaisuuksia. Mah- taako maassamme olla enää jäljellä

montakaan merisuojeluskuntaupseerin pukua? Vaan niinpä vain sellainenkin harvinaisuus löytyy Wanhan veteraanin näyttelystä. Ja mikä parasta, pukuun kuuluvat varusteet ovat tallessa miekkaa myöden, ja puvun historiakin on tiedossa. Se on aikoinaan kuulunut Hannes Janssonille, jonka laaja sotilasaiheinen kirjastokin on talletettu perinnesekusken suojiin. Janssonin puvun vierellä samassa vitriinissä on toinenkin erittäin harvinainen suojeluskuntapuku, maavoimapuolelta tosin.

Harva taitaa olla selvillä, että merisuojeluskuntaan kuului myös merijalkaväkiosasto 1930-luvulla. Asia on voitu varmistaa valokuvistakin, joissa merisuojeluskuntalaisilla näkyy lakinauhoja tekstiillä ”Merijalkaväki”.

Olen kolunnut läpi lukemattomia yksityisiä kokoelmia sekä sotilasaiheeseen liittyviä ammattimaisia ja harrastepohjaisia museoita, mutta harvoinpa jään sanattomaksi. Mutta niin kävi Haminassa. Näyttelyyn saatujen lottaja suojeluskuntamerkkien kirjo on ällistyttävän laaja. Koskaan en ole nähnyt yhdellä kertaa niin paljon aiheeseen liittyviä merkkejä.

Moisen merkkimäärän näkeminen kerralla olisikin ollut ennen tätä mahdollisuus, koska näyttelyyn on vartta vasten koottu aineistoa useamman keräilijän kokoelmista. Kenelläkään ei sellaisenaan ole näin täydellistä kokoelmaa.

Henkilöautojen ja pakettiautojen huollot ja korjaukset

T:mi Katinalan Auto

Keskitie, 13800 Katinala. P. 03-672 3591

L-PELTI ky

p. 0400 712 906

Pietiläntie 7, Hämeenlinna